

geçmişle gelecek arasında bir köprü

İmaliyy
Muhammed
Hamdi Yazır

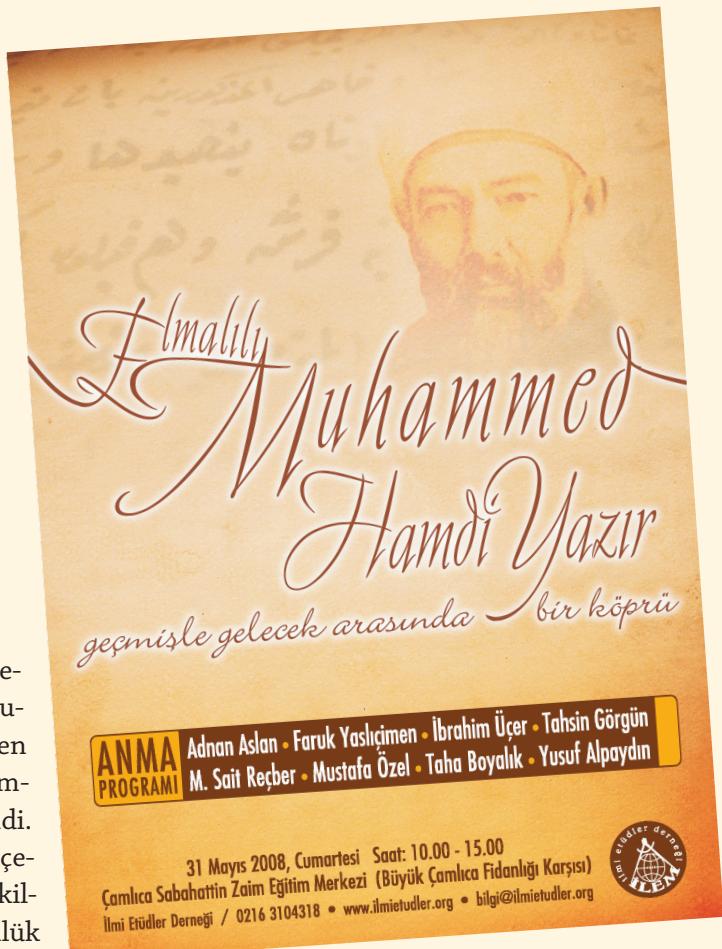

İLMİ ETÜDLER
DERNEĞİ

*İlahi! Hamdini sözüme sertac ettim,
Zikrini kalbime mi'rac ettim.
Kitabını kendime minhac ettim.
Ben yoktum, var ettin.
Varlığından haberdar ettin.
İnayetine sığındım, kapına geldim.
Hidayetine sığındım, lütfuna geldim.
Kulluk edemedim, affina geldim.
Şaşırtma beni, doğruya söylet,
Neşeni duyur, hakikati öğret.
Sen duyurmazsan ben duyamam.
Sen söyletmeyesen ben söyleyemem.
Sen sevdirmeyesen ben sevdiremem.
Sevdir bize hep sevdiklerini,
Yerdir bize hep yerdiklerini.
Yar et bize erdirdiklerini.
Sevdir habibini kainata sevdirdin.
Sevdir de hil'ati risaleti giydirdin.
Makam-i İbrahim'den
makam-i Mahmud'a erdirdin.
Server-i asfiya kıldın.
Hatem-i enbiya kıldın.
Muhammed Mustafa kıldın.
Salat-ü selam, tahiyyat-ü ikram,
Her türlü ihtiram ona,
O'nun Al'ü Ashab'una*

sunuş

İslam düşünce ve geleneğinin neşvü nema bulduğu nadide şahsiyetlerden biridir Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Efendi. İslam İlim geleneğinin içерisinden kuşatıcı bir şekilde bakan ve bu bütünlük içerisinde eserler veren Elmalılı Hamdi Efendi'nin anılması ve bu büyük değerin yeni nesillere tanıtılması gerekmektedir. Bu bağlamda Elmalılı Hamdi Efendi'nin fikriyatı ve ilmi çalışmaları çerçevesinde günümüzü değerlendirmek; günümüzdeki meselelere çözümler inşa etmek ve onunla rabita kurmaya çalışmak bir vazife addedilmelidir. Bu anma toplantılarında Hamdi Efendi vesilesiyle tefsir ve dolayısıyla Kur'an-i Kerim'in muhtevasına yönelik bir hatırlayış ve kavrayış bilincinin kazanılmasını ümit etmekteyiz.

hayatı

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Efendi 1878 yılında Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğdu. Ecdadı, Burdur'un Gölhısar Nahiyesine bağlı Yazır köyüne yerleşmiş, soyadı kanunu çırınca da Yazır soyadını almıştır. Babası Numan Efendi, Elmalı Şer'iyye Mahkemesi'nde Başkatip olarak görev yapmıştır. Annesi Fatma Hanım ise zamanının Elmalı'daki meşhur alimlerinden Sarılarlı Mehmet Efendi'nin kızıydı. Dede ve büyükdedelerinden olan Mehmet, Bekir, Hasan ve Bedrettin Efendiler İlmiye zümresine mensuptular.

Hamdi Efendi ilkokul ve rüştiyeyi Elmalı'da tamamladı. Aynı zamanda hafızlığını da burada yaptı. Sonra amcası Hoca Sarılarlı Mustafa Efendi ile birlikte 1895 yılında İstanbul'a gitti. Zamanın tanınmış alimlerinden olan Kayserili Mahmut Hamdi Efendi'den ders gördü. İşbu esnada hocasıyla aynı ismi taşıdığından, kendisine "Küçük Hamdi" hocasına ise "Büyük Hamdi" lakabı takılmıştır. Mekteb-i Nüvvâb'a girdi ve buradan birincilikle mezun olarak kadılık icazeti aldı. 1905-1908 yılları arasında Beyazıt Dersiâmi olarak dersler verdi. Bu işle vazifeliyken 1906 yılında Meşihat Dairesi kaleminde görev aldı.

Cumhuriyetin ilânı sırasında Mütehassisin medresesinde mantık müderrisi idi. Medreseler kaldırılınca evinde inzivaya çekilmiş, ilmî tetkik ve araştırmalarına devam etmiştir. Yirmi yıl kadar devam eden bu uzlet devresi içersinde,

Diyanet İşleri Başkanlığının tekli fyle, yazımı on iki sene sürecek olan "Hak Dini Kur'an Dili" adındaki Türkçe tefsiri hazırla hazırladı. O dönemde Diyanet, *Tecrîd* tercümesi için Babanzada Ahmet Naim Bey'i ve Kur'an mealisi yazması için de Mehmet Akif Bey'i görevlendirmiştir.

Hamdi Efendi, 27 Mayıs 1942'de İstanbul Erenköy'de vefat etmiştir. Kabri Kadıköy Sahrâ-i Cedid mezarlığındadır.

siyaset

Hamdi Efendi siyasetle aktif olarak ilgilenmiş ve Abdülhamit'e karşı Meşrutiyeti desteklemiştir. Elmalılı, Meşrutiyet'e olan özlemini "Beyân-ül Hak" dergisinin hicri 16 Ramazan 1326 tarihli sayısında şöyle dile getirmiştir: "Ey ye's-i elîm-i millet, kaderi medîd olan şebb-i yelda! Bize bak! Artık gerneştığın yetişir. Artık açıl, açıl da sabah olsun. Mazi-i ümmete benzer bir gün görelim." Hatta Abdülhamid'in halline cevaz verecek fetvayı vermeye niyetli olmayan Şeyhüislam Nuri Efendi'yi meşruiyetin faydaları konusunda ikna etmeye çalışmış, dahası 1. Fetva Emini olarak bu fetvanın müsveddesini de kendi hazırlamıştır.

Meşrutiyet'e olan desteği sebebiyle İttihat ve Terakki'nin ilmiye koluna girmiş ve daha sonra İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte kurulan ilk Meclis'e Antalya milletvekili olarak seçilmiştir. Ne var ki, Hamdi Efendi bu konuda, Avrupa tarzı meşruti monarşi kavramının doğrudan alınmasından ziyade Şeriat prensipleriyle mütenasip bir "meşruti monarşi" kavramını tartışmış ve önermiştir. Buna ilişkin olarak, Şeyh Veliyyullah Dihlevi'nin *Hüccetullah-i Bâliğâ* adlı eserinden "Siyaset-i Medeniyye" başlıklı bir bölümü çevirip yayımlamıştır. Bu çevirinin amaçlarından biri, içinde bulunduğu siyasi pozisyonu uygun olarak, meşruti yönetimin İslam siyaset felsefesinde yeri olduğunu gösteren entellektüel bir meşrulaştırma gayesidir.

İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesinden sonra Hamdi Efendi'ye, Şeyhülislamlık Mektûbî kalemlığı görevi tevzi edilmiştir. Böylece, Mekteb-i Nüvvab ve Mekteb-i Kudat'ta Fıkıh, Medresetü'l Mütehassisiyn'de Fıkıh Usûlü ve Süleymaniye Medresesi'nde de Mantık öğretmeye başlamıştır. Damat Ferit Paşa'nın birinci ve ikinci hükümetleri döneminde Evkaf Nazırı olarak görev almıştır. Ne var ki, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Önce, Damat Ferit Paşa kabinetlerindeki vazifeleri gerekçe gösterilerek idamı istenmiş, sonra İttihat ve Terakki ile olan bağlantısı ve Abdülhamid rejimine karşı muhalefeti ortaya çıkışınca serbest bırakılmıştır.

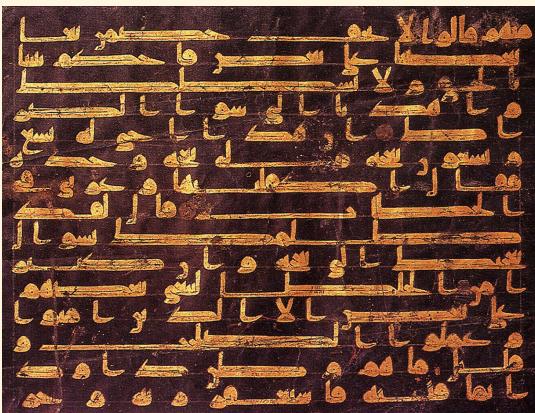
Hamdi Efendi, Hıristiyanlık'taki Papa'nın konumu ile İslam'daki Halifenin konumlarının aynı olmadığını beyan etmiş; ve İslam'da ruhbanlığın olmadığına dair ayeti, 'din ve devlet ayrılmazlığı' şeklinde yorumlamıştır. Bu bağlamda ona göre Veziriazamlık makamı ile Şeyhülislamlık makamları aslında aynı vazifeyi icra etmekte olduklarıdan birinin varlığı fazladır. Şeyhülislam, Hıristiyanlıktaki gibi manevi bir otoriteyi temsil etmediğinden ve devlet işlerini de şeriat kaidelerini zaten gözetmek durumunda olan Veziriazam idare ettiğinden, bu makanlardan birincisinin varlığına gerek yoktur.

Hamdi Efendi'ye göre, Sultan'ın otoritesinin sınırları vardır. Şeriat siyasal otoriteyi denetler. Zaten devletin gayesi de İslam'a hizmettir. Eğer Halife, İslam'ın kurallarına muhalefet eden bir yönetimi benimsemisse, o zaman halkın o halifeyi halletmesi meşrudur. Benzer şekilde, despotik, otarşık ve tiranik rejimler de İslam hukuku tarafından meşru görülmedikleri için halk tarafından ortadan kaldırılabilirler.

ilim anlayışı

Elmalılı Hamdi Efendi uzun seneler boyunca muhtelif İslam ilimleri ve özellikle de Fıkıh alanında araştırmalar yaptı ve dersler verdi. Bu konuya ilişkin değerlendirmeleri, genelde İslam ve Batı hukuk anlayışlarının ahlaki ve sosyal yönleri arasında karşılaştırmalar yapmak şeklinde ortaya çıktı. Bundan gayesi, “İslam şeriatının insani ve ictimai kıymetiyle Garp hukukunun ilmi mukayesesine ve medenî mukabelesine dair bir fikir edinebilmek”ti. Bu meselelere daha iyi nüfuz edebilmek için Frazsızca öğrendi. Çalışmaları esnasında genel felsefe bilgisine de ihtiyaç olduğunu farkedince, müteakip üç-dört sene boyunca Felsefe ve Kelam çalıştı. Yoğunluklu olarak Fransızca kitaplar okumasına rağmen, İngilizlerin yaptığı ilim tasnifinin mizacına daha uygun olduğunu düşünüyordu.

Hamdi Efendi, içinde yaşadığı zamanın ümmetini, hem kendi geçmişlerinin ilimlerini zayı ettiğlerinden hem de yeni ilimlere yeterince intibak edemediklerinden dolayı ‘İslam şevketinden hisse alamamakla’ eleştiriyor ve böyle giderse, her bakımdan Batılılara benzeyeceğimizden korkuyordu. Garp aleminin İslam hakkında yaptığı çalışmaları ibretlik olsun diye örnek gösteriyor ve Batının ürettiği ilimden uzak kalan alimleri uyarıyor. Hamdi Efendi’nin içersinde bulanan felaketlerden çıkılmak için tutunıldığı tek güvence, mutlak manasıyla hakikatın lehimizde olmasıydı.

“Terakkî, mâzîdeki kıymetlerden istiğnâ değil, onları tâdîlat ve keşfiyat-ı cedîde ile daha mütekâmil kıymetlere iblâg etmektir, ta'bîr-i âharla servet-i es-lâfa servet-i ahlâfi zammeylemektir.”

“İlimde ve felsefede asıl iş, mâlumât-ı şetta ve mütenevviyi yiğmak değil, o mâlumât arasındaki münâsabâti tensik ederek bir cem‘iyyet-i mutlakaya varmak demektir.”

Hamdi Efendi’ye göre bugün “mucize devri geçmiştir. İçtiihat devri açılmıştır. İlimlerin akılçi tarafını ve bugünkü rolünü ihmâl edip sîrf nakilci tarafını tesbit ile uğraşmak iskolastik denilen taklid mertebesinde sayıp durmak demektir. Bu ise, hakikatin canlılığınından ve canlı noktaları bulunduğuandan gaflet eylemektir. Buna mukabil, ilimlerin nakilci tarafını ihmâl edip sadece akılçılığı ile meşgul olmak ölçüsüz, iptidâi ve çocukça bir hareket olur.”

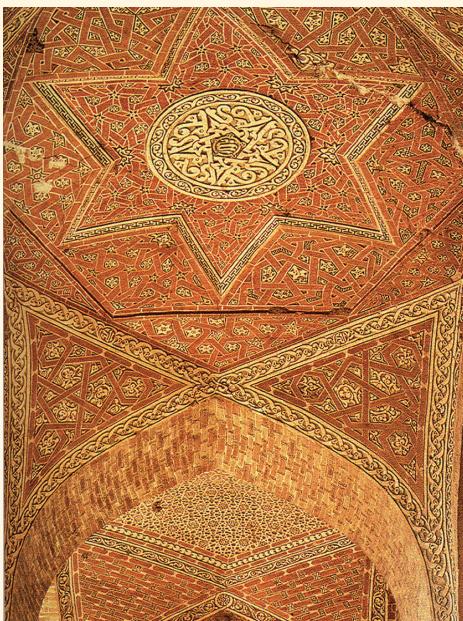
Hamdi Efendiye göre, Batılı hükümetler Hıristiyanlıktan uzaklaşıkça insan doğasına yaklaşmakta, insan doğasına yaklaşıkça ise İslam'a yakınlaşmaktadır. Müslümanlar Batı'nın ilim alanında kaydettiği ilerleme sevinmeli dirler. Zira, bu hem İslam'ın hak din olmasına delalet edecek bilgileri ortaya çıkaracak hem de insan idrakinin derinleşmesine vesile olduğundan hak dinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ancak Hamdi Efendi'nin bu konuda ciddi bir çekincesi de vardır. Çünkü tek başına ele alındığında Batının ilim anlayışı, tanrısızlığın verdiği ölçüsüzlükle, insanlığı uçurumun kenarına götürme tehlikesini de taşımaktadır.

“Beşeriyyetin bütün izdirâbâti kavânîn-i hakîkiyye-i ilâhiyyeyi nazar-ı dikka-te almayarak erbâb-ı nûfûzun keyiflerine, temâyülât-ı irâdiyyelerine göre vaz‘ ve kabul ettikleri kavânînden neş‘et edegelmiştir. Bütün mezâlimin mebaî budur. İhtilâlât ve inkilâbât-ı beşeriyye hep bu kâbil kavânînin netâic-i seyyiesidir.”

medeniyet

Kanun-i Esasi üzerine tartışmaların çoğalmaya ve harici müdahalelerin artmaya başladığı bir dönemde, Elmalılı Hamdi Efendi, Mecelle'yi savunmuştur. Ona göre her medeniyeti var kilan müşahhas bir değerler bütünü vardır. Bu, toplumsal yaşamın hukuk, kurumlar, gelenekler ve sair gibi bütün alanlara sirayet etmiş durumdadır. Tamamı birden “biz”i oluştururlar. Dolayısıyla, İslam ümmetinin akibetinin selameti bakımından, bu “biz”e yapılacak müdahalelere tahammül edilmemelidir. Elbette değişim tabiidir. Ancak, her medeniyette değişimin sınırlarını çizecek bir felsefe mevcuttur. Bu felsefe vasıtasyla yeni sorulara cevaplar, sorumlara çareler üretilir. İşte bu, medeniyetin şimdi ve gelecekte ortaya çıkacak gereksinimlerine cevap verecek bir mekanizmadır.

Hamdi Efendi'nin yazlarında en çok dikkati çeken nokta İslam medeniyetinin kaynaklarına duyduğu güvendir. Ona göre, medeniyetin kökleri ve kaynakları o kadar sağlam ve kuşatıcıdır ki, hal çaresi aramak için onun dışında başka hiçbir kaynağa müracaat etmeye gerek yoktur. Hatta modern medeniyetin sebep olduğu sorumlara bile en müناسip çözümleri İslam Fikhi bulabilir. İslam sorulmuş ve sorulmamış tüm soruların cevaplarını bihakkın vermeye muktedirdir.

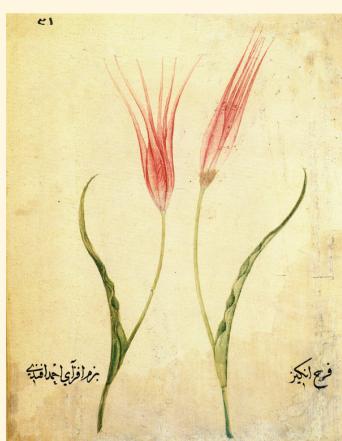
güzel sanatlara olan ilgisi

Elmalılı Hamdi Efendi Türkçe, Arapça ve Farsça şairler kaleme almış; ve müsiki öğrenmiştir. Ancak, İslam güzel sanatlarından en meşhuru olan hat sanatına karşı ilgisi diğerlerinden daha yoğun olmuş ve başarılı ürünler ortaya koyabilmesini sağlamıştır. Şüphesiz bunda, öğrenimine İstanbul'da devam etmeye başladıkten sonra, zamanının ünlü hattalarından Bakkal Arif Efendi ve Sami Efendi'lerden icazet almasının katkısı büyktür. Elmalılı Hamdi Sülüs, Nesih, Talik ve Celî Sülüs üslubunda eserler meydana getirmiştir. Bazı otoritelere göre, Hamdi Efendi'nin yazı tarzındaki çizgilerin temel karakteristiği bir "arayış psikolojisi" ni yansıtmasıdır.

Paul Janet Çevirisi

Hamdi Efendi'nin ilmi çalışma yaparken güttüğü ana gayelerden biri, Batıda ortaya çıkan yeni ilim ve fikirlerin İslam ilim telakkileri ile münasebetini araştırmaktı. Bu sebeple, Fransız düşünür Paul Janet'in 1886'da yayınlanan *Histoire de la Philosophie* adlı eserini Türkçe'ye çevirmiştir. Bu çeviriye "Dibace" başlığıyla eklediği önsöz, yeni bir ilim anlayışı kurma yolunda yazılmış kısa ama çarpıcı bir denemedir. Kendisi bu çalışmasını Allah rızası için yaptığı beyan ederken şöyle demiştir:

"Eski bir fikih müderrisinin böyle garptan nakledilmiş bir felsefe eserinin neşrine Hakkın rızasını gözetmek iddiası biraz garip görünür. Fakat, bugünkü hayat şartları altın-daki yeni ihtiyaçlara göre, İslam'a hizmet ile kendisini mükellef bilen ve başka lisana aşina olmayan İslam alimlerinin kendilerine yabancı bilgileri tamamlayacak, fikir çalışmalarını açarak hedef tayinlerine vesile olacak böyle bir eserin mütalâasını kolaylaştırmak-taki iyi niyet dikkat nazarına alınırsa, bu garabet zail olmak lazım gelir."

hak dini kur'an dili

İslam vahyini anlama çabalarıyla varlık bulan dini ilimler, Müslümanların bireysel ve toplumsal varoluşunu sarmalayan ve yansımalarını zihinlerde, eylemlerde ve ifade değeri kazanmış bulunan eşyada takip edebileceğimiz İslam geleneğinin, dil düzlemindeki en esaslı ifadesidir. Farklı seviye ve düzlemlerde murad-ı ilahiyi soruşturan bu ilimler içerisinde tefsir ilmi ise, ilimler arasındaki hiyerarşik yapılanmanın son halkasında bulunmaktadır. Dolayısıyla Elmalılı Hamdi Efendi, Kur'an metninin ihtiiva ettiği anamları farklı bağlam ve düzlemlere taşıyan diğer dini ilimlerden istifadesini tamplayarak, lafızların bireysel, sosyal ve metafizik gerçeklikteki delaletlerini takip edebilmeyi tefsirinde başarabilmiş bir müfessirdir.

Elmalılı Hamdi Efendi, çizilen bu müfessir tipolojisinin son büyük temsilcilerindendir. Hamdi Yazır bir yandan bir dilci, usulcü, fakih ve kelamçı, öte yandan ise tasavvuf metafiziği, mantık ve felsefe alanında yetkinlik kazanmış bir mütefekkir olarak karşımıza çıkar. Elmalılı'nın tüm bu birikimi, ahir ömründe anısızın gelen bir talep üzerine, elimizdeki devasa tefsiri yazıcıvermesini mümkün kılmıştır. Ortaya koymuş olduğu tefsir pratiğiyle Elmalılı, günümüzde tam anlamıyla bir mahiyet krizine konu olan tefsir ilminin çağdaş talip-lilerine, adeta takip etmeleri gereken yol haritalarını bir daha işaretlemektedir. Akif'in ifadelerini biraz değiştirerek kullanırsak, Elmalılı, ilhamını İslam düşünce geleneğinin derinliklerinden alarak Kur'an'ı asrin idrakine takdim etmeyi başarmıştır. Elmalılı Tefsirinde, modern zamanların temyiz edici vasfi olan anlam kaybına teslim olunmaksızın, vahyin imkanları gözler önüne serilmiştir.

eserleri

Basılmış Eserleri

Hak Dini Kur'an Dili (9.Cilt)

İrşâdü'l-Ahlâf fî Ahkâmi'l-Evkâf (Mülkiye Mektebinde verdiği derslerin notları)

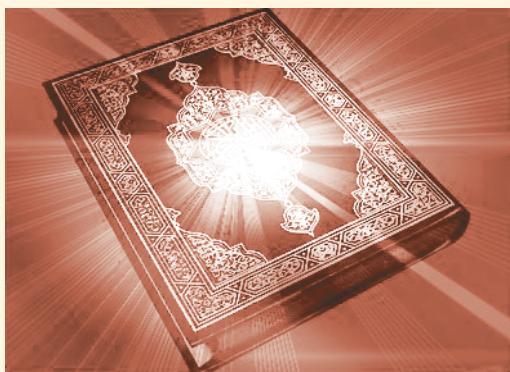
Metâlib ve Mezâhib (Paul Janet ve Gabriel Séailles tarafından yazılan tahlîlî felsefe tarihinin hâşıyelî ve geniş bir dibâce ekleyerek yaptığı tercüme.)

Sebilürreşad, Beyânül Hak, ve Cerîde-i İlmîyye dergilerindeki makaleleri (Makaleler I, II. Elmalılı Hamdi Yazır. Derleyenler Cüneyd Köksal, Murat Kaya. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1997)

Basılmamış Eserleri

Usûl-i Fîkh'a dair bir eser

Tamamlanmamış İslam Hukuku Kâmusu. Hamdi Efendi, Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa'nın teşvikiyle "İslam Hukuku Kâmusu" hazırlamaya başlamış olsa da bu eserini tamamlayamamıştır.

Mantık-ı İstintâcî ve İstikrâî (Sûrîmantığa dair bir eser olan İngiliz Filozoflarından Alexandre Bain'in bu kitabı, Gabriel Compayré tarafından 1875 yılında Fransızca'ya çevrilmiş, Hamdi Efendi ise bunu Türkçe'ye çevirerek Süleymâniye Medresesinde okutmuştur.)

Bir kısmı eksik olan bir Dîvan.

hakkında yapılan çalışmalar

Doktora Tezleri

Fahri Gökcan, "Commandaire du Coran Par Elmalılı", Paris 1970.

İsmet Ersöz, "Elmalılı Mehmed Yazır ve Hak Dini Kur'an Dili", Selçuk Ün., Sos. Bil. Ens., Konya 1985.

Mustafa Özel, "Elmalılı ve Mevdudi'nin Tefsirlerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", Dokuz Eylül Ün., Sos. Bil. Ens., İzmir 1999.

Yüksek Lisans Tezleri

Coşkun Dikbıyık, "Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Felsefi Yönü ve Tefsirindeki Felsefi Unsurlar", Marmara Ün., Sos. Bil. Ens., İstanbul 1986.

İbrahim Gürses, "Elmalılı Tefsiri'nde Psikoloji Konuları", Uludağ Ün., Sos. Bil. Ens., Bursa 1990.

Yasin Çırçır, "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Peygamberlik'le İlgili Görüşleri", Uludağ Ün., Sos. Bil. Ens., Bursa 1995.

Alaattin Dikmen, "Elmalılı Tefsirindeki Sosyolojik Yaklaşımlar", Uludağ Ün., Sos. Bil. Ens., Bursa 1995.

Abdulhamit Sinanoğlu, "Elmalılı M. Hamdi Yazır Tefsirinde Allah ve Alem", Yüzüncü Yıl Ün., Sos. Bil. Ens., Van 1995.

İlhan Güneş, "Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın İsbat-ı Vacib Konusundaki Görüşleri", Uludağ Ün., Sos. Bil. Ens., Bursa 1995.

Nurettin Başyiğit, "Elmalılı'da İlmi Tefsir", Uludağ Ün., Sos. Bil. Ens., Bursa 1996.

Hüseyin Kurt, "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Felsefi Düşüncesi", Ankara Ün., Sos. Bil. Ens., Ankara 1996.

Yalçın Topcu: Elmalılı Muhammed Yazır'a Göre İsbat-ı Vacib, Erciyes Ün., Sos. Bil. Ens., 1996.

İkram Demirel, "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Ahiret Hayatı Hakkındaki Görüşleri", Uludağ Ün., Sos. Bil. Ens., Bursa 1997.

Hatice Özsaraç, "Elmalılı M. Hamdi Yazır ve Tasavvuf Anlayışı", Ankara Ün., Sos. Bil. Ens., Ankara 1997.

Sabri Yılmaz, "Elmalılı Tefsirinde Kader Problemi" Dokuz Eylül Ün., Sos. Bil. Ens., İzmir 1997.

Kemal Göz, "Düşünce Tarihimizde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır", Süleyman Demirel Ün., Sos. Bil. Ens., Isparta 1988.

Tevrat Çiçek, "Elmalılı Muhammed Yazır'ın İtikada Dair Fikirlerinin Tesbiti ve Tahlili", Karadeniz Teknik Ün., Sos. Bil. Ens., Trabzon 1999.

Alekber ve Tabatabai Tefsirlerinde Siyasal İçerikli Ayetler ve Yorumları", Ankara Ün., Sos. Bil. Ens., Ankara 2000.

Oğuzhan Şemseddin Yağmur, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili'nde Sebeb-i Nüzule Yaklaşımı", Dokuz Eylül Ün., Sos. Bil. Ens., İmir 2001.

Yasemin Yıldırım, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Ahkam Ayetlerini Yorumlama Metodu", Sakarya Ün., Sos. Bil. Ens., Sakarya 2002.

Mehmet Şirin Ayış, "Elmalılı Tefsirinde Tasavvuf", Yüzüncü Yıl Ün., Sos. Bil. Ens., Van 2002.

Recep Orhan Özel, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Bilimsel Tefsirciliği", Cumhuriyet Ün., Sos. Bil. Ens., Sivas 2002.

İbrahim Tuncer, "Kur'an'ın Modern Tevili Açısından Elmalılı M. H. Yazır'ın Tefsiri", Sakarya Ün., Sos. Bil. Ens., Sakarya 2003.

Abdurrahman Bestil, "Elmalılı Tefsirindeki Hadislerin Tahrıcı (I-III. ciltler)", Selçuk Ün., Sos. Bil. Ens., Konya 2004.

Canan Zerenay Avan, "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Tefsirinde İslâmiyat", Sakarya Ün., Sos. Bil. Ens., Sakarya 2004.

Arzu Aktaş, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili Adlı Tefsirinde Hîrisîyanlığa Yaklaşması", Selçuk Ün., Sos. Bil. Ens., Konya 2005.

Rifat Yıldız, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Nüzul Sebepleri Değerlendirmesi", Harran Ün., Sos. Bil. Ens., Şanlıurfa 2006.

Saliha Tekiner, "Elmalılı Tefsirindeki Hadislerin Tahrıcı: (IV, V, VI. ciltler)", Selçuk Ün., Sos. Bil. Ens., Konya 2006.

Kitaplar

“Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu”, 4-6 Eylül 1991 [Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu 1991], Ankara 1993.

Mehmet Yaşar Soylan, “Elmalılı Tefsirinde Kur’ani Terimler ve Deyimler”, İstanbul 2003.

Şadi Eren, “Elmalılı Hamdi Yazır’dan Tefsir Nükteleri”, İstanbul 1998.

Mehmet Türkeri, “Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı’nın Ahlak Felsefesi”, İzmir 2006.

Makaleler

Albayrak, Halis, “Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın Tefsir Anlayışı”, Ankara Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, 34, Ankara 1993.

Ahmet Nedim Serinsu, “Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın Fransızca’rı Öğrenişi Hakkında Bir Hatıra”, Diyanet İlmî Dergi, c. 31, sayı: 2, (Nisan-Mayıs-Haziran), Ankara 1995.

Mustafa Özel, “Hak Dini ve Kur’an Dili Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar”, İslâmî Araştırmalar, c. 14, s. 1, Ankara 2001.

Muhammed Aydin, “Hamdî Yazır Elmalılı ve Menhecuhu Fi’t-Tefsir/Elmalılı Hamdi Yazır ve Tefsirindeki Metodu”, Arapça Makale, Havliyetü Külliyyeti Usûli’d-Dîn, Kahire, Mısır Arap Cumhuriyeti, 20, 2003.

İsmail Albayrak, “The Notions of Muhkam and Mutashabih in the Commentary of Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır”, Journal of Qur’anic Studies, 5, 2003.

İsmail Albayrak, “Turkish Exegesis of the Twentieth Century: Hak Dini Kur’an Dili”, Islamic Studies, 43, 2004.

İsmail Albayrak, “Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ve Bediuzzaman Said Nursi’nin Nesh Konusuna Yaklaşımı”, Yeni Ümit, 64, 2004.

Sabri Yılmaz, “Hak Dini Kur’an Dili’nde Kader İnanç ve İnsan Hayatındaki Yeri”, DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: XXIII, İzmir 2006.

Sabri Yılmaz, “Elmalılı Hamdi Yazır’ın Allah’ın Rahman ve Rahim Sıfatlarını Tahvilî”, Kelam Araştırmaları Dergisi, Yıl: 4, Sayı:2, 2006.

Necdet Şengün, “Elmalılı Muhammed Yazır’ın Hak Dini Kur’an Dili Adlı Tefsirindeki Türkçe Şiirlerin Değerlendirilmesi”, İSTEM (İslâm Sanat, Tarih, Edebiyat ve Müzikîsi Dergisi), Yıl: 5, Sa.: 9, Konya 2007.

Erol Kılıç, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ve Hak Dini Kur’an Dili Tefsirinin Özellikleri, Rehber Dergisi, Sa.: 27.

2002 yılında kurulan İlmi Etüdler Derneği'nin temel amacı ilim adamı yetiştirmek, ilmi anlayışı medeniyetimizin köklerinden hareketle yeniden yorumlamak ve yarınların farklı bir şekilde inşası için gerekli bilgi-birikimi oluşturmaktır. İLEM, İlmi üretkenlik açısından ciddi bir buharan yaşayan Türkiye'nin temel sorununun batılılaşma ile yaşanan kültürel kopuş olduğundan hareketle bu kültürel kopuş etrafında yaşanan sorumlara kuşatıcı çözümler üreten ilim adamlarının yetişmesine hizmet amacıyla 2002 yılında kurulmuştur. Hem içinde yaşadığı zamanın ruhunu, hem de kendi medeniyetini kavrayacak hidayet, dirayet ve feraset sahibi ilim adamlarının yetiştirmesini için İLEM bünyesindeki çalışmalar mukayeseli bir yaklaşımla yapılmaktadır.

İlmi Etüdler Derneği

Tel: 0216 3104318

Web: www.ilmietudler.org

E-mail: bilgi@ilmietudler.org

Katkıda Bulunanlar

Program Danışmanı: Tahsin Görgün

Metin Yazarları: Faruk Yaslıçimen, Mustafa Özel

Organizasyon: Abdullah Şanver, Adem Başpinar, Murat Şentürk